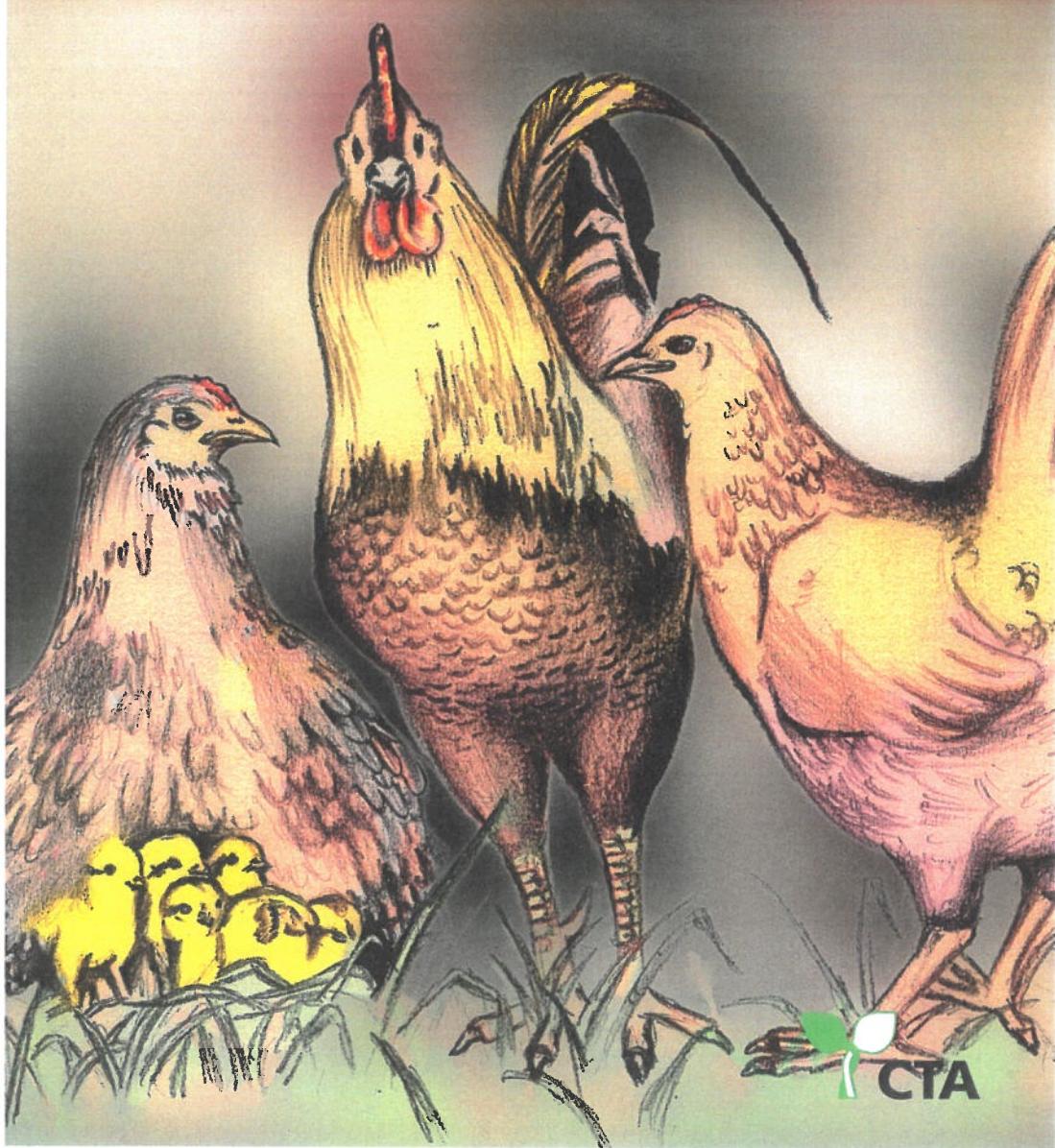

Msururu wa mwongozo wa mazoez za CTA, Nambari 4

Njia bora za ufugaji wa kuku wa kienyeji

Msururu wa mwongozo wa mazoez za CTA, Nambari 4

Njia bora za ufugaji wa kuku wa kienyeji

Kuku wa kienyeji wamekuwa mhimili kimaisha kwa jamii nyingi zinazoishi mashambani, kwenye eneo hili la Afrika Mashariki. Ingawa kuna ongezeko kubwa la ufugaji wa kuku wa kigeni, takriban robo tatu ya kuku wanaofugwa kwenye hii sehemu ni kuku wa kienyeji.

Vidokezo muhimu kuhusu kuku wa kienyeji

- Mayai na nyama huwa na ladha, na huwa na wateja wengi kuliko mayai na nyama ya kuku wa kigeni.
- Ufugaji wa kuku wa kienyeji hauhitaji fedha nyingi ukilinganishwa na ule wa kuku wa kigeni.
- Kuku wa kienyeji huweza kuvumilia hali ngumu pamoja na magonjwa kuliko kuku wa kigeni.
- Kuku wa kienyeji wanaweza kulishwa malisho yanayopatikana kwa urahisi, na yasiyo ya bei kubwa.
- Kuku hawa wakiruhusiwa kutembeatembea, hawahitaji chakula kingi wala uchungaji wa gharama kubwa.
- Huwanifaisha kifedha akina mama na vijana ambao kwa kawaida hawana vyanzo vingine vya maana kimapato.
- Wateja wa mayai na kuku hupatikana kwa haraka na rahisi.
- Kinyesi chao huwa na madini mengi na chaweza kutumika kutengenezea mbolea vunde, kama mbolea kwenye mabwawa ya kufugia samaki, na kama chakula kwa mifugo.

Kwa nini tutumie njia bora za ufugaji?

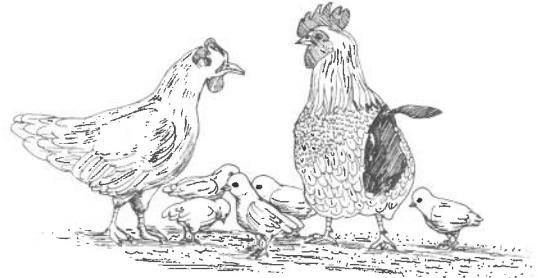
- Uwezekano wa kuishi vifaranga waweza kuongezeka toka vifaranga vitatu hadi tisa kati ya kumi.
- Mfugaji anaweza kuyaongeza mapato yake hata mara saba kwa kuuza vifaranga, badala ya kuuza mayai tu.
- Kupanga wakati ambapo vifaranga huaguliwa kwa pamoja na majike wote husaidia kurahisisha upangaji wa shughuli za kuvichanja vifaranga.
- Kwa kushirikiana na majirani, wafugaji wa kuku wachache wanaweza kupata chanjo kwa bei naafuu.
- Mfugaji anaweza kuongeza mapato yake kwa kupanga uuzaaji ya kuku kuambatana na sherehe kama vile Krismasi au Pasaka.
- Kuku wanaozuiliwa kuatamia mayai yao huanza kutaga mayai baada ya siku ishisini na moja badala ya miezi mitatu ya kawaida, hivyo kukupa wewe kipato zaidi.

Msururu wa mwongozo wa mazoez za CTA, Nambari 4

Naweza kuanzaje?

Utahitaji vifuatavyo:

- Jogoo mmoja kwa kila kuku kumi.
- Vifaa nya kuwapea kuku maji na chakula.
- Nafasi itakayokuwa makazi ya kuku.
- Viota nya kutagia mayai.
- Masanduku yenyé mashimo yatakayoruhusu hewa safi kuingia.
- Gunia la makonge au chembechembe za mbao.
- Mahali pa kupatia madawa au chanjo kwa kuku wako.

Uchaguzi wa kuku wa kwanza wa kufuga

- Chagua kuku aliyekaribia kutaga, asiyeyaacha mayai yake yanapotagwa na anayevijali vifaranga vyake.
- Chagua jogoo mwenye afya na nguvu.

Makazi

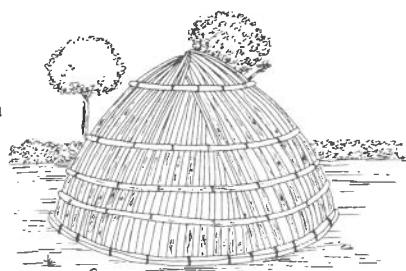
- Nafasi ya mita mbili kwa mita tatu au kikapu kienyeji (liuli) kilichowekwa nje au ndani ya nyumba chawenza kutumiwa kuangua vifaranga.
- Chumba cha kuku chaffaa kuinuliwa kuwaepusha kuku na wanyama waharibifu.
- Mbao za kusimama kuku wanapolala zaffaa kuwekwa kwenye makazi yao.
- Chumba chaffaa kuwa na mzunguko mzuri wa hewa na mwanga.

Njia bora za ufugaji kuku ni zipi?

Ulishaji

- Wape vyakula vilivyotimilika kivirutubisho (mlo kamili). Kwa mfano, kiganja kimoja cha mahindi, kijiko kidogo cha samaki waliyosagwa, maboga, pamoja na vyakula vyo vyote wanavyojitafutia kama vile wadudu ni chakula tosha kwa kuku mmoja kwa siku moja.
- Wape maji safi ya kunywa kila wakati.

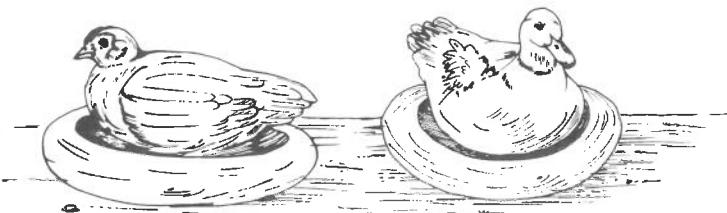
Msururu wa mwongozo wa mazoez za CTA, Nambari 4

Kukusanya mayai

- Watengenezee kuku mahali pema, penya giza na pasipo na unyevu, pa kutagia mayai.
- Kusanya mayai kila siku. Tumia penseli kuandika tarehe ya kutagwa kwenye yai. Yahifadhi mayai, ukihakikisha kuwa sehemu pana ya yai iko upande wa juu, ili huhakikisha kuwa kifaranga atakuwa bila matatizo.

Uanguzi

- Tumia mayayi yaliyotagwa ndani ya siku kumi na nne tu zilizopita.
- Kwa kuagua vifaranga, tumia kuku, bata au kifaa cha kuagua mayai.
- Hakikisha kuwa kiwango cha mayai kinachoaguliwa kinaambatama na ukubwa wa kuku au bata. Mayai yote yanafaa kufunika na kiwiliwili cha kuku au bata.
- Kuhakikisha kuwa vifaranga vinaaguliwa wakati mmoja, mpe kuku aliye tayari kuatamia yai moja tu, ili kuwapa kuku wengine nafasi pia ya kuwa tayari kuanza kuatamia.
- Mfugaji anawenza kumfanya kuku au bata kuangua mayai mara mbili mfululizo kwa kuwatoa vifaranga mara tu wanapoaguliwa na kuweka mayai mapya kwenye kiota.
- Baada ya kuangua, hamisha vifaranga toka kiotani hadi kifaa cha kuvihifadhiha vifaranga ,toa maganda yote ya mayi, na uchafu wowote ulio kwenye kiota ili kionekane safi wakati wote.
- Yageuze mayayi mara kwa mara, haswa unapotumia kifaa cha kuangua mayai.

Uchungaji wa vifaranga

- Tumia kuku aliyeataga mayai, kuku mwingine, kifaa cha kuangulia mayai, jiko la mkaa au makaa yaliyowekwa kwenye mkebe
- Kuku mwingine akitumiwa, anafaa apewe vifaranga kwa muda wa siku moja kwanza chini ya uangalizi wako wewe, ili azoee kuwachunga
- Kifaa kinachowapa vifaranga joto kikitumiwa, chafaa kuwekwa kwenye sanduku au kabati lilitotobolewa mashimo, au ndani ya kikapu kienyeji, juu ya chembechembe za mbaou au gunia iliyoshonwa kwa makonge (liuli).
- Funika kifaa hicho ili kuwazuia vifaranga kuungua pia hakikisha ya kwamba madhara ya banda kuungua moto hayapo.

Msururu wa mwongozo wa mazoez za CTA, Nambari 4

Ukuzaji wa vifaranga

- Wape vifaranga maji safi kila wakati. Maji yanafaa kuwekwa ndani ya chombo kifupi kisafi.
- Wape vifaranga vyakula nyororo kama vile una nafaka au vyakula vinavyotokana na mizizi kama mhogo na viazi.
- Viki ya tatu au ya nne baada ya kuaguliwa, waruhusu vifaranga kutembeatembea kama sehemu ya mazoezi ya viungo na ukuaji bora.
- Siku ya nne baada ya kuaguliwa, wachanje dhidi ya magonjwa kama vile Newcastle.

Utunzaji wa kumbukumbu

Kuweka kumukumbu nzuri kutasaidia kujua ikiwa unatengeneza faida au la. Mchoro ufuatayo unaweza kumsaidia mfugaji kubainisha kati ya faida inayopatikana kwa kutumia njia bora na za kitamaduni za ufugaji. Njia zisizo maaarufu husababisha uaguzi wa vifaranga wachache, na vifo vingi kwa sababu vifaranga wengi sana hufa wangali wadogo.

Kuku mmoja	Ufugaji wa kienyeji	Njia zilizoboreshwa
Mayai yanayotagwa kwa mwaka mmoja	36	60
Mayai anayopewa kuku kwa ajili ya kuatamia	30	30
Vifaranga wanaoaguliwa (8 kwa kila 10)	24	24
Kuku wazima walio tayari kuuzwa	6	18
Thamani ya mayai yilioasalia (Dola 0.07 za Kimarekani kwa yai moja)	$6 \times 0.07 = 0.42$	$30 \times 0.07 = 2.10$
Thamani ya kuku wazima waliotayari kuuzwa (Dola 2.90 kwa kuku mmoja)	$6 \times 2.9 = 17.40$	$18 \times 2.9 = 52.20$
Mapato kutokana na uuzaaji wa mayai na kuku katika Dola za Kimarekani	17.82	54.30
Ukipunguza gharama ya ufugaji:		
Vyakula	0	17.15
Vinginevyo (Madawa na chanjo)	0	3.40
Gharama Kuu	0	20.55
Faida kwa kila kuku (Dola za Kimarekani)	17.82	33.75

Faida itokanayo na usimamizi bora ni kadri asilimia miambili ya ile itokanayo na usimamizi wa kiasili.

Msururu wa mwongozo wa mazoez za CTA, Nambari 4

Kinachoweza kwenda mrاما	Sababu	Kipasacho kufanywa
Magonjwa kama Newcastle kusababisha vifo ya kuku wengi	Mlipuko wa maradhi katika eneo hilo Kutokuchanja kuku	<ul style="list-style-type: none"> • Chanja vifaranga vilivyo na umri wa siku nne. Vichanje tena vikiwa na umri wa wiki nne, na kisha na umri wa wiki kumi na sita. • Mfugaji ambaye hakufanya hivi afaa kuwachanja kuku wake kabla ya msimu wa kiangazi kuanza, au mara tu kuku wa jirani wanapougua au wanapoanza kufa. • Fuata maagizo uliyopewa kuhusu matumizi ya dawa.
Ndui za kuku	Mlipuko wa maradhi katika eneo hilo Kutochanja kuku	<ul style="list-style-type: none"> • Chanja vifaranga wenye umri wa wiki tatu kwenye bawa pale kunapokuwa na tishio la mlipuko wa magonjwa. • Wachanje pia kunapokuwa na uwezekano wa mlipuko wa maradhi. • Fuata maagizo yaliyopewa kuhusu matumizi ya dawa.
Chawa, kupe na viroboto	Mazingira machafu	<ul style="list-style-type: none"> • Nyunyuzia viota na chumba cha kuku madawa yanayofaa. • Fuata maagizo kuhusu matumizi ya dawa.
Minyoo	Kuku wenye minyoo waweza kuwaambukiza wale wenye afya.	<ul style="list-style-type: none"> • Wape dawa za minyoo mara moja wakati wa kiangazi, majira ya mvua yanapoanza na wanapoonekana wadhaifu. • Kwa muda wa wiki moja, au kutegemeana na maagizo uliyopewa, wape kuku mchanganyiko wa dawa za minyoo na maji ya kunywa
Damu kwenye kinyesi	Coccidiosis, flow typhoid au kipindupindu	<ul style="list-style-type: none"> • Fuata maagiza ukiyopewa na daktari wa mifugo wa eneo lako • Tumia vyombo safi kuwapa kuku maji safi.
Vifaranga wadogo, hawakui haraka, wadhaifu na wanaoonekana kukosa afya	Ndege wanaotumiwa kupata vifaranga wana ukoo wa karibu	<ul style="list-style-type: none"> • Badilisha jogoo kila mwaka.
Uanguaji duni	Kuyahifadhi mayai machafu au yenye damu Utumiaji katika kuangua, wa mayai yaliyotagwa zaidi ya siku kumi na nne Utumiaji wa kuku au jogoo wasio na ubora wa hali ya juu. Magonjwa	<ul style="list-style-type: none"> • Pangusaa mayai kabla ya kuyahifadhi. • Andika tarehe kwenye mayai kabla ya kuyahifadhi. Angua yale yaliyotagwa siku kumi na nne tu au pungufuli zilizopita. • Weka viota kwenye masanduku safi na yasiyo na unyevu. • Tumia kuku wenye afya kupata vifaranga. • Mwone daktari wako wa mifugo.

Msururu wa mwongozo wa mazoez za CTA, Nambari 4

Uchunguzi kifani

Bwana Lawrence Wamukoye ana sababu nzuri ya kuyathamini manufaa ya kuzitumia njia za bora za kufuga kuku wake wa kienyeji. Mapato kutokana na uuzaji wa kuku umemwezesha kumaliza kuilipa mkopo alioutumia kununua shamba lake. Sasa, anaweza pia kuwanunulia vitabu na sare za shule watoto wake watatu, wanaosoma katika shule iliyo karibu.

Lawrence ni mkulima anayefanya ukulima wake kwa kiwango kidogo. Anatoka kaya ya Majengo kule mkoa wa Magharibi nchini Kenya. Ana watoto wanne, na familia yake hutegemea sehemu moja kwa tano ya hektari ya shamba. Miaka michache iliyopita, alipata mafunzo kutoka taasisi moja isiyo ya kiserekali, iitwayo Africa Now, kuhusu njia bora za kuwafuga kuku wa kienyeji. Alionyeshwa njia ya kuwachanja kuku wake, na namna ya kuwakuza kuku wanapohitajika, kama vile wakati wa sherehe za kidini au za kitaaluma kama vile wakati wa Krismasi. Kutokana na hayo, ameweza kupunguza kiwango cha vifo kwenye kuku wake, kuyaongeza mayai maradufu, na pia kuyaongeza mapato yake kifedha.

Anafuga kuku kumi wanaotaga. Wanapoangua vifaranga, anavichukua vifaranga na kuviweka kwenye mtambo wa kienyeji, na kuvipa vifaranga madawa yanayowapa madini. Yeye huuza kwa wastani kuku kumi kila mwezi, na hufuga takriban kuku mia moja na hamsini kwenye shamba lake kilawakati.

Sasa, ana mipango ya kuiendeleta, kuipanua na kuhamishia biashara yake ya kuku kwenye shamba kubwa zaidi. Ili aweze kununua shamba, anapanga kuchukua mkopo kutoka kwa taasisi ndogo ya kifedha. Ana uhakika kuwa atawezza kuilipa mkopo huo kutokana na mapato ya biashara yake ya ufugaji wa kuku.

Msururu wa mwongozo wa mazoez za CTA, Nambari 4

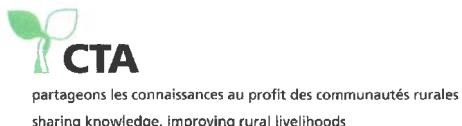
Kwa maelezo zaidi, wasiliana na:

Ministry of Agriculture and Rural Development (MoARD)
S.L.P 62347, Addis Ababa, Ethiopia
Simu: +251-11-538134

National Agricultural Advisory Services (NAADS)
Ploti 39A Barabara ya Lumumba, Orofa ya pili, Nyumba ya Mukwasi, Nakasero, Uganda
S.L.P. 25235, Kampala, Uganda
Simu: +256-41-345440/345065, Kipepesi +256-41-347843
Barua pepe: info@naads.or.ug, naads@utlonline.co.ug

Animal Diseases Research Institute
S.L.P 9254, Dar es Salaam, Tanzania
Simu: +255-22-2863104/864369, Kipepesi: c/o (255-22)2865312
Barua pepe: adra@raha.com; irology@raha.com; utkagaruki@hotmail.com

Kenya Agricultural Research Institute (KARI)
S.L.P 57811, Nairobi, Kenya
Simu: +254-2-583-302 hadi 320, Kipepesi: +254-2-583-344
Barua pepe: director@kari.org, Wavuti:www.kari.org

ACP-EU Technical Centre for Agricultural and Rural Cooperation (CTA)
S.L.P 380, 6700 AJ Wageningen, The Netherlands
Simu: +31(0)317-467100, Kipepesi: + 31(0)317-460067
Barua pepe: cta@cta.int, Wavuti: www.cta.int

CTA imedhaminiwa na jumuiya ya Ulaya

© CTA 2010 - ISSN 1877-6779

*Maelezolujumbe katika muongozo huu waweza kutolewa au kuchapishwa kwa matumizi yasiyo ya kibiashara iwaipo utatambulisha kimetengezwa na CTA.
Kuchapishwa kwa manufaa ya biashara kunahitaji idhini kutoka kwa CTA.*